

Korte lesomschrijving

In deze les staat de vensterplaat over Rembrandt van Rijn centraal. De leerlingen ontdekken aan de hand van deze interactieve vensterplaat wie hij was, wat het inhield om in zijn tijd een kunstschilder te zijn en waarom hij al in zijn eigen tijd een beroemdheid was.

De aflevering die *Het Klokhuis* maakte over Rembrandt biedt een duidelijke en aansprekende introductie op deze meesterschilder.

Titel Rembrandt van Rijn

Vak geschiedenis en cultuureducatie

Canonvenster Rembrandt

Tijdvak 6 Tijd van regenten en vorsten (1600–1700)

Tijd/duur 1 lesuur

Doelgroep basisonderwijs groep 5 t/m 8

Groeperingsvorm klassikaal of in groepjes

Leerdoelen

- Aan het einde van de les weten de leerlingen wie Rembrandt van Rijn is.
- Aan het einde van de les kunnen de leerlingen Rembrandt van Rijn op de tijdbalk plaatsen.
- Aan het einde van de les kunnen de leerlingen in hun eigen woorden uitleggen waarom Rembrandt van Rijn één van de beroemdste schilders uit de zeventiende eeuw is.
- Aan het einde van de les kunnen de leerlingen in eigen woorden uitleggen wat *De Nachtwacht* is en wat dit schilderij zo bijzonder maakt.
- Aan het einde van de les weten de leerlingen wat 'etsen' is en dat Rembrandt ook hierin een meester was.

Benodigde voorkennis niet van toepassing

Randvoorwaarden

- internet
- voor elke leerling een werkblad
- kleurpotloden

Beoordeling aan de hand van de bespreking van het werkblad

Lesactiviteiten

Introductie

U kijkt ter introductie met uw leerlingen naar de aflevering die *Het Klokhuis* maakte over Rembrandt van Rijn. Vooraf maakt u (bijvoorbeeld d.m.v. een woordspin) kort een inventarisatie van wat uw leerlingen al weten over deze meesterschilder. De inventarisatie vormt de

basis van de kijkvraag die u uw leerlingen voor het kijken van de aflevering meegeeft: wat uit de inventarisatie komt terug tijdens het kijken van de aflevering?

Kern

Na het kijken van de aflevering van *Het Klokhuis*, zet u de interactieve vensterplaat van Rembrandt op uw digiboard. Herkennen de leerlingen deze kamer uit de aflevering? Het is de werkkamer van Rembrandt. Zo'n werkkamer werd in de tijd van Rembrandt een 'schildercaemer' genoemd. U vraagt kort een paar leerlingen wat ze al herkennen nu ze de aflevering gezien hebben. Daarna neemt u uw leerlingen mee op ontdekkingstocht, want op deze interactieve vensterplaat is van alles te ontdekken. Wat? Dat leest u in de achtergrondinformatie.

Afsluiting

De leerlingen maken zelfstandig of in groepjes de vragen van de werkbladen. Daarna bespreekt u ze met de leerlingen.

Benodigdheden (via entoen.nu)

- Klokhuisaflevering Rembrandt
- Interactieve vensterplaat Rembrandt
- Werkblad leerlingen
- Deze handleiding

Antwoorden op de werkbladvragen

- 1a) 1600-1700 b) De Gouden Eeuw c) Rijke mensen gaven veel geld uit aan mooie schilderijen
 2 a) Fout = 3 maanden/ omdat schutters 's nachts de wacht hielden/ museum het Rembrandthuis b) Ter beoordeling van de leerkracht
 3 a) Meesterschilder b) 1-4-5
 4 a) 3-4-1-5-2 b) 1-3-2-4

Achtergrondinformatie

Het gebruik van de vensterplaat

De kern van deze les is de vensterplaat van Rembrandts atelier. De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over Rembrandt aan uw leerlingen over te brengen. De plaat biedt verschillende manieren om dat te doen. Zo kunt u de les afstemmen op de behoeften van u en uw leerlingen.

In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een *i*. Wanneer u op zo'n element klikt, verschijnt er informatie over één bepaald thema in de vorm van een clip, geluidsfragment of afbeelding. Hierbij staat een korte tekst ter introductie. Wie meer wil weten, kan de 'lees meer'-knop aanklikken. Er verschijnt dan een uitgebreidere tekst. U kunt ervoor kiezen om aan de hand van de vensterplaat zelf over Rembrandt te vertellen, maar de leerlingen kunnen ook zelfstandig of in groepjes de plaat ontdekken. Alle teksten zijn namelijk geschreven op het niveau van leerlingen uit groep 5 t/m 8. Verder staan in deze handleiding enkele suggesties voor een klassengesprek.

Hieronder vindt u een overzicht van alle interactieve elementen en bijbehorende teksten. De interactieve elementen kunnen in willekeurige volgorde worden aangeklikt, maar voor een klassikale les is de volgorde zoals hieronder weergegeven het meest geschikt.

Informatie op de vensterplaat**i Rembrandt van Rijn**

Onderwerp: Rembrandt van Rijn, de beroemdste schilder uit de zeventiende eeuw

Beeld: *Zelfportret als de apostel Paulus*

Informatie: Rembrandt van Rijn is misschien wel de bekendste kunstschilder uit de zeventiende eeuw. Hier zie je hem op een schilderij dat hij van zichzelf maakte. Rembrandt schilderde een van de beroemdste schilderijen ter wereld: *De Nachtwacht*.

Wanneer Rembrandt van Rijn precies geboren wordt, is niet bekend. Waarschijnlijk is dat op 15 juli 1606. Wel is zeker dat zijn wieg in Leiden stond en dat zijn vader molenaar is. Het is al snel duidelijk dat Rembrandt ontzettend goed kan tekenen en schilderen. Daarom gaat hij bij andere schilders in de leer.

Als Rembrandt eenentwintig jaar is verhuist hij naar Amsterdam. Dat is in die tijd een snel groeiende en vooral ook rijke stad. Goede schilders zoals Rembrandt kunnen er veel geld verdienen. Rembrandt krijgt dan ook al snel veel opdrachten. De mensen vinden zijn werk erg mooi en willen graag een schilderij van Rembrandt aan de muur om mee te pronken. Met een schilderij van

meesterschilder Rembrandt heb je het helemaal gemaakt!

i De schildersezal

Onderwerp: Het geheim van Rembrandt

Beeld: Schooltv Beeldbankclip 'Het geheim van Rembrandt'

Letterlijke tekst uit de clip: "Waarom is Rembrandt zo'n beroemd schilder geworden? Wat was zijn geheim? Vooral nieuw en anders was zijn manier van kijken. Hij vraagt zich steeds af, hoe breng ik iemand in beeld. Zet hij kracht, is hij moe of diep in gedachten? Rembrandt gebruikt vaak gewone mensen als model. En laat scènes naspelen. Vechtende mensen, wat voelen ze, en hoe laat je dat zien. Rembrandt wil dat de mensen die hij schildert levende figuren worden. En als hij geen model heeft, oefent hij op zichzelf. Rembrandt ontdekt ook dat je licht en schaduw goed kan gebruiken om gevoelens mee uit te drukken. Hij begint te oefenen, met zijn eigen gezicht. Eerst schildert hij de schaduwvlekken. De neus en mond steken daardoor af. Het is of daar wat licht valt. Steeds duidelijker zie je de ronde vormen van het gezicht. Het felste licht laat hij vallen, op de wang, de hals en de kraag. Met de achterkant van de penseel krast hij de donkere verf weg, en komen zijn krullen tevoorschijn. Beter dan wie ook weet Rembrandt het licht te gebruiken om zijn verhaal te vertellen en hij wordt er een meester in."

i Willem van Ruytenburgh

Onderwerp: *De Nachtwacht*

Beeld: *De Nachtwacht*

Informatie: Vooraan op het schilderij *De Nachtwacht* staat Luitenant Willem van Ruytenburgh. Dit kunstwerk is Rembrandts beroemdste schilderij. Hij doet er wel drie jaar over om het te maken! Maar in 1642 is het af. Je kunt het zelf gaan bekijken in het Rijksmuseum Amsterdam. *De Nachtwacht* is een schilderij van een groep schutters. Schutters zijn in de zeventiende eeuw burgers die in geval van nood de stad met wapens verdedigen. Mensen uit de hele wereld komen nu speciaal naar Amsterdam om daar dit meesterwerk te zien. Maar het is dan ook een bijzonder schilderij. Kijk eens goed naar hoe de mensen staan. Rembrandt schildert ze niet keurig in een rijtje, zoals de meeste schilders in die tijd doen. Nee, Rembrandt schildert ze door elkaar heen. Hij schildert ze in actie. Het is net alsof ze op het punt staan te vertrekken. Dat is nieuw! Rembrandt vertelt met het schilderij dus een verhaal. Dat komt ook door hoe Rembrandt tovert met licht. Het

is net alsof er met een zaklamp op de voorste twee schutters en het kleine meisje geschenen wordt. De rest staat in de schaduw. Zie je dat?

Eigenlijk heet dit schilderij niet *De Nachtwacht* maar: *De compagnie van kapitein Frans Banning Cocq en luitenant Willem van Ruytenburgh maakt zich gereed om uit te luitenant Willem van Ruytenburgh maakt zich gereed om marcheren*. Het schilderij werd door verkleuring steeds donkerder: zo donker dat het op een gegeven moment *De Nachtwacht* werd genoemd.

Suggestie voor klassengesprek: Mensen uit de hele wereld komen special naar het Rijksmuseum in Amsterdam om daar *De Nachtwacht* te zien. Kunnen uw leerlingen zich dat voorstellen? Welk bijzonder kunstvoorwerp zouden zij wel eens in het echt willen zien?

i Schilderijlijsten

Onderwerp: De tijd van Rembrandt

Beeld: Foto 'Voorhuys' in het Rembrandthuis

Informatie: Rembrandt is behalve schilder ook kunsthandelaar. Hij verkoopt niet alleen zijn eigen schilderijen maar ook die van andere schilders uit zijn tijd. Deze grote en deftige hal is het eerste wat je ziet als je bij Rembrandt op bezoek komt. Overal hangen de muren vol schilderijen.

Rembrandt leefde in de zeventiende eeuw. Die eeuw noemen we ook wel de Gouden Eeuw. Nederland is in die tijd het rijkste land van de wereld en Amsterdam de belangrijkste stad. In die stad wonen dan veel rijke mensen. Zij geven veel geld uit aan dure schilderijen om hun grote huizen mee te versieren.

Maar niet alleen de rijken kopen schilderijen. Ook gewone mensen. Er is uitgerekend dat er in die eeuw wel vijf miljoen schilderijen zijn gemaakt! Rond 1650 werken er alleen al in Amsterdam 175 kunstschilders. Ook Rembrandt verhuist naar Amsterdam. Hij hoopt op veel succes in deze grote en rijke stad. Dat lukt! Rembrandt maakt dure portretten en schilderijen van figuren uit oude verhalen en de Bijbel. Hij schildert vooral voor een kleine groep rijke burgers en kunstkeners.

In 1639 krijgt Rembrandt de opdracht om *De Nachtwacht* te schilderen. Dat is een hele grote opdracht, waar hij veel geld mee verdient. Daarmee kan hij - met hulp van een lening bij een bank - een luxe huis kopen. Hier schildert Rembrandt veel van zijn beroemdste schilderijen. Nu is het een museum: het

Rembrandthuis.

Suggestie voor klassengesprek: In de Gouden Eeuw was een schilderij van een bekende meesterschilder een statussymbool. Kunnen de leerlingen uitleggen wat u hiermee bedoelt? Wat kopen mensen nu als ze veel geld hebben? Waaraan zouden uw leerlingen veel geld uitgeven als ze het hadden?

i Saskia van Uylenburgh

Onderwerp: Het leven van Rembrandt van Rijn

Beeld: Schooltv Beeldbankclip 'Het leven van Rembrandt'

Informatie: Rembrandt van Rijn is getrouwd met Saskia van Uylenburgh. Saskia is niet sterk, toch krijgen ze samen vier kinderen. Maar alleen de jongste, Titus blijft leven. Ook met Saskia gaat het niet goed...

Letterlijke tekst uit de clip: "Rembrandt van Rijn wordt geboren in 1606 in Leiden. Hij leert er tekenen en schilderen. Op zijn 21ste verhuist hij naar Amsterdam. Zijn eerste grote opdracht is de Anatomische les. Dan ontmoet hij Saskia Uylenburgh, Ze worden verliefd en trouwen met elkaar. Voor Rembrandt en Saskia breekt een gelukkige tijd aan. Rembrandt is een veelgevraagd schilder en verdient veel geld met zijn portretten. Saskia is niet sterk, toch krijgt ze vier kinderen. Maar alleen de jongste, Titus blijft leven. Ook met Saskia gaat het niet goed. Rembrandt heeft haar niet eens zijn *Nachtwacht* kunnen laten zien. Hij heeft het bijna klaar als Saskia sterft. Ze is dan pas dertig jaar. Voor Titus, nog geen jaar oud, vindt Rembrandt een verzorgster, Geertje Dircks. Zij komt bij Rembrandt en Titus wonen. Geertje zorgt zo'n 6 jaar voor Titus. Dan komt Hendrikje Stoffels er als hulpje bij. Rembrandt wordt verliefd op Hendrikje, en Geertje verlaat het huis. Van Hendrikje maakt hij de mooiste portretten. Hendrikje en Rembrandt krijgen samen een kind, en dat terwijl ze niet getrouwd zijn. Er wordt veel over geroddeld in die tijd. Dat kan eigenlijk niet, vinden de mensen. Het geluk van Rembrandt en Hendrikje duurt niet lang. Rembrandt krijgt steeds minder opdrachten, zijn manier van schilderen raakt uit de mode. Maar hij blijft wel veel geld uitgeven. Dan gaat het mis. Rembrandt gaat failliet. Hij moet zijn huis verkopen. Zijn schilderijen, zijn meubels, alles wordt in beslag genomen. Wat overblijft: een paar stoelen, z'n schildersezels, kwasten en verf. Hij verhuist naar een klein huisje. Dan worden Hendrikje en Titus ziek en gaan dood aan de pest. In 1669 sterft Rembrandt, de beroemdste schilder van Nederland, als arm man."

i Schedel

Onderwerp: De anatomische les van dr. Nicolaes Tulp

Beeld: *De anatomische les van dr. Nicolaes Tulp*

Informatie: Op dit schilderij van Rembrandt laat een dokter aan zijn studenten zien hoe het menselijk lichaam werkt. Het heet *De anatomische les van dr. Nicolaes Tulp*. Je kunt het schilderij zien in museum het Mauritshuis in Den Haag.

De anatomische les van dr. Nicolaes Tulp uit 1632 is de eerste grote opdracht van Rembrandt. Niet lang daarvoor is hij van Leiden naar Amsterdam verhuisd. Het is een bijzonder schilderij voor die tijd. Rembrandt laat namelijk niet, zoals eerdere schilders, alle studenten keurig naast elkaar staan. Zie je hoe de studenten in een groepje om dr. Tulp heen staan? Hoe ze samen naar hem luisteren en kijken naar wat hij doet? Het lijkt bijna alsof Rembrandt een foto van ze heeft gemaakt. Het schilderij maakt hem erg bekend. Vanaf dat moment wil iedereen met genoeg geld wel een schilderij van Rembrandt hebben.

i Luiken

Onderwerp: Rembrandts 'schildercaemer'

Beeld: Foto van Rembrandts 'schildercaemer'

Informatie: Dit is het atelier van Rembrandt. Een atelier (spreek uit: atteljee) is de werkplaats van een kunstenaar. In Rembrandts tijd wordt het atelier van een schilder de 'schildercaemer' genoemd.

In deze kamer schildert Rembrandt veel van zijn beroemdste schilderijen. Zijn leerlingen maken er zelf verf, spannen er schildersdoeken en binden er zijn kwasten.

De kamer ligt op het noorden en dat is niet toevallig. Licht uit het noorden is namelijk het beste licht is om bij te schilderen. Zie je het witte doek aan het plafond? En zie je de dichte luiken van de onderramen? Hiermee kan Rembrandt het licht een beetje regelen.

Om goed te kunnen schilderen is het juiste licht namelijk heel belangrijk. Wist je trouwens dat Rembrandt ontdekte dat je licht en schaduw in schilderijen heel goed kunt gebruiken om gevoelens mee uit te drukken?

i Schildersleerling

Onderwerp: Rembrandt de meesterschilder

Beeld: Foto van een 'verftafel'

Informatie: Rembrandts leerlingen maken zelf verf door olie en bindmiddel fijn te rrijven. Meestal maken

ze maar een klein beetje, precies genoeg voor één dag. Ook de schilderskwasten worden zelf gemaakt. Daarvoor wordt het haar van een dier gebruikt, bijvoorbeeld van een varken.

In de zeventiende eeuw ben je als schilder behalve kunstenaar ook een echte vakman. Je moet niet alleen goed kunnen schilderen. Je moet ook veel weten over de materialen die je nodig hebt bij het schilderen. Scholen waar je kunt leren schilderen zijn er dan nog niet. Daarom ga je in de leer bij een zogenoemde meesterschilder. Hij leert je alles wat je moet weten om kunstschilder te worden.

Rembrandt is veertien jaar als hij bij zo'n meesterschilder in de leer gaat. Als leerling begint hij als een soort hulpje. Hij leert hoe je verf kunt maken, kwasten bindt en schildersdoeken spant. Daarna leert hij het werk van beroemde schilders na te schilderen. Als hij dat goed kan, gaat hij zijn eigen schilderijen maken. Later wordt Rembrandt zelf een van de beroemdste meesterschilders uit zijn tijd.

Suggestie klassengesprek: Als schilder was je in Rembrandts tijd niet alleen een kunstenaar maar ook een vakman. Kunnen de leerlingen uitleggen waarom? Bij welke beroepen komt volgens hen nog meer echt vakmanschap kijken?

i Ets

Onderwerp: Rembrandt, ook een meester in etsen

Beeld: Schooltv Beeldbankclip 'De etsen van Rembrandt'

Informatie: De etsen van Rembrandt zijn wereldberoemd. Van één etsplaat kon je met een etspers wel honderd afdrukken maken. Zo'n afdruk van een ets was veel goedkoper dan een schilderij en daarom populair bij mensen met minder geld.

Letterlijke tekst uit de clip: "Naast een beroemd schilder was Rembrandt ook een beroemd etser. Veel van de schetsen die Rembrandt maakt, werkt hij uit in zijn etsen. Op een koperen plaat brengt hij eerst een waslaag aan. Dan krast Rembrandt zijn tekening erin. Een zure vloeistof vreet het koper weg waar de was eraf gekrast is. Zo ontstaan er groeven. Die smeert hij in met inkt en hij veegt de was van de plaat. En dan kan de ets worden afgedrukt. Rembrandt etst landschappen, mensen, dieren en Bijbelse verhalen."

i Klassiek beeld

Onderwerp: Rembrandt de verzamelaar

Beeld: Foto van deel van verzameling Rembrandt

Informatie: Rembrandt is een echte verzamelaar. Hij verzamelt spullen uit alle delen van de wereld: schilderijen, beelden, prenten en boeken. Maar ook voorwerpen uit de natuur, zoals opgezette dieren, gedroogde planten, stenen en schelpen. In Rembrandts tijd gaan steeds meer rijke burgers zulke bijzondere voorwerpen verzamelen. Door de handel met verre landen zijn er in Amsterdam 'schatten' uit alle delen van de wereld te koop. Rembrandt verzamelt ze niet alleen omdat hij ze interessant en mooi vindt. Hij gebruikt ze ook als voorbeeld voor de schilderijen die hij maakt.

Kijk ook eens op www.entoeen.nu/rembrandt voor nog meer clips en afbeeldingen bij het canonvenster Rembrandt. Daar vindt u ook (jeugd)literatuur, links naar gerelateerde websites en informatie over de andere canonvensters.

